

§ 4. Поняття криміналістичної вибухотехніки та її значення

Криміналістична вибухотехніка — це галузь криміналістичної техніки, що вивчає ознаки вибухових пристроїв і вибухових речовин, закономірності виникнення слідів їх дії, розробляє засоби й методи збирання і дослідження таких слідів для встановлення певних обставин розслідуваних злочинів, а також реко-

мендації щодо запобігання злочинам, пов'язаним із вибуховими пристроями та вибуховими речовинами.

Об'єктами криміналістичної вибухотехніки є:

1) місце вибуху та зруйновані або деформовані в результаті вибуху об'єкти, предмети — носії слідів вибухових речовин;

2) вибухові матеріали (вибухові пристрої промислового та саморобного виготовлення, вибухові речовини, засоби їх ініціювання, вибухи та пристрої, які містять вибухові речовини);

3) засоби, задіяні в процесі виготовлення вибухових речовин, вибухових пристроїв і боєприпасів.

Вибух — це процес вивільнення великої кількості енергії в обмеженому об'ємі за короткий проміжок часу, найчастіше за рахунок вивільненої хімічної енергії вибухових речовин, який супроводжується миттєвим розширенням газів або парів.

Під **вибуховими пристроями** слід розуміти саморобні чи виготовлені промисловим способом вибухи одноразового застосування, спеціально підготовлені й за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створити вражаючі фактори — призвести до смерті, тілесних ушкоджень чи заподіяти істотну матеріальну шкоду — шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин.

Бойовими припасами у цьому разі визнаються артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вибухи в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною і призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху (пп. 5, 7 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26 квітня 2002 р. № 3).

Вибухові речовини — це хімічні сполуки чи суміші, здатні під впливом зовнішнього імпульсу до самопоширення з великою швидкістю хімічної реакції із утворенням газоподібних продуктів та виділенням тепла. До них належать амоніти, амонали, тротил, вибухові напівпродукти утилізації — порохи тощо.

Засоби ініціювання — зовнішні джерела імпульсу для здійснення вибуху (електродетонатори, капсуль-детонатори, вогнепровідний та детонаційний шнури тощо); вироби та пристрої, що є джерелом початкового імпульсу для здійснення вибуху (п. 13.1 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 р. № 622, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 7 жовтня 1998 р. за № 637/3077).

Вибухові пристрої промислового та саморобного виготовлення, вибухові речовини, засоби їх ініціювання, вироби та пристрої, які містять вибухові речовини, охоплюються терміном **вибухові матеріали**. Згідно з Додатком 3 до Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 9 липня 2014 р. № 653, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 липня 2014 р. за № 870/25647, за *ступенем небезпечності* вибухові матеріали поділяють на три категорії.

Перша (надзвичайно небезпечні): боєприпаси ствольної артилерії, реактивні снаряди, мінометні міни, гранатометні постріли, які пройшли канал ствола або із зведеними в бойове положення підшківачами; промислові боєприпаси з підривачами або засобами ініціювання зі слідами корозії, механічними пошкодженнями; одноразові гранатомети з пострілами, які знаходяться у зведеному бойовому положенні; інженерні протипіхотні міни із зведеними в бойове положення підривачами (запалами) або засобами ініціювання; промислові боєприпаси з елементами-пастками, елементами невилучення, елементами самоліквідації; промислові боєприпаси зі зведеними електромагнітними, вібраційними, нахильними, акустичними, оптичними датчиками цілі, електрохімічними та іншими уповільнювачами; промислові підривачі без запобіжників, які зведені у бойове положення; промислові підривачі зі слідами корозії, механічними ушкодженнями, закопченнями; заряди вибухової речовини промислового

виготовлення з встановленими в них підривачами або засобами ініціювання із запобіжниками; заряди ініціювальних вибухових речовин саморобного виготовлення; промислова ініціювальна вибухова речовина; саморобна вибухова речовина (хімічно синтезована або суміш компонентів); промислова вибухова речовина, яка за зовнішніми ознаками змінила свою структуру, колір або втратила стійкість до початкового ініціювального імпульсу; імітаційні засоби, на яких є сліди корозії, механічних ушкоджень, кіптяви; саморобні вибухові пристрої без пасток, які містять засоби ініціювання або підривачі та заряди відомих промислових вибухових речовин; саморобні вибухові пристрої, які конструктивно з'єднані з механічними або хімічними уповільнювачами вибуху; саморобні вибухові пристрої, які містять елементи невилучення, заряди саморобних вибухових речовин; промислові вибухозапалювальні пристрої, які конструктивно з'єднані з засобами ініціювання або засобами підпалювання; ручні гранати у зібраному вигляді без запобіжників або зі значною на них корозією; промислові засоби ініціювання з корозією або механічними ушкодженнями; саморобні засоби ініціювання за типом детонаторів, електродетонаторів; промислові вироби, що містять відому вибухову речовину, але зі слідами значної корозії, механічних ушкоджень, закопчень, які не містять підривачів або засобів ініціювання; вибухові пристрої невідомої конструкції або такі, що викликають сумніви.

Друга (небезпечні): відомі промислові боєприпаси, з'єднані з підривачами або засобами ініціювання із запобіжниками; боєприпаси ствольної артилерії, реактивні снаряди, мінометні міни, гранатометні постріли, які не пройшли канал ствола та містять підривачі, що не зведені в бойове положення; одноразові гранатомети з пострілами, які знаходяться у безпечному стані; промислові підривачі, які не зведені в бойове положення, за відсутності пошкоджень; засоби ініціювання: капсулі-детонатори, електродетонатори, детонуючі шнури та стрічки промислового виготовлення без слідів механічних пошкоджень, корозії, закопчень; інженерні боєприпаси з підривачами (запалами), які не зведені в бойове положення; промислові заряди бризантних вибухових речовин підвищеної потужності без очевидних змін кольору; піротехнічні засоби зі слідами корозії, механічних ушкоджень, закопчень без пошкоджень приводних засобів; самороб-

ні піротехнічні суміші; саморобні вибухозапалювальні пристрої без засобів ініціювання або підпалювання за відсутності пошкоджень.

Третя (обмежено небезпечні): промислові вироби, що містять заряди бризантних вибухових речовин нормальної або зниженої потужності, металъну вибухову речовину, піротехнічні суміші, на яких відсутні сліди корозії, механічних ушкоджень, закопчень, без змін кольору, за відсутності засобів ініціювання, підшивачів з непростроченим терміном зберігання або експлуатації; заряди бризантної вибухової речовини нормальної або зниженої потужності, металъні вибухові речовини (порохи), промислові піротехнічні суміші, без змін кольору за відсутності засобів ініціювання або підшивачів з не простроченим терміном зберігання.

Криміналістична вибухотехніка охоплює всі елементи вибуху: вибухові матеріали, явище вибуху в його динаміці, характер наслідків вибуху.

Під час вивчення перелічених вище об'єктів можуть вирішуватися такі завдання:

- 1) установлення факту здійснення вибуху;
- 2) установлення причин і обставин вибуху;
- 3) установлення конструкції, виду і способу виготовлення вибухового пристрою; виду і кількості вибухової речовини;
- 4) отримання інформації про професійну підготовку особи, яка виготовила вибуховий пристрій тощо.

З урахуванням специфіки вирішуваних завдань і об'єктів криміналістична вибухотехніка розробляє відповідні прийоми, методи і технічні засоби, призначені для виявлення, фіксації, вилучення і дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин, слідів і продуктів вибуху.

■ § 5. Криміналістична класифікація вибухових речовин і вибухових пристроїв

Вибуховими речовинами є хімічні речовини, здатні під впливом зовнішніх дій до швидкого хімічного перетворення, що відбувається з виділенням великої кількості тепла і газоподібних продуктів (п. 1.3 Інструкції про поведіння з вибуховими матеріалами в органах

*Рекомендовано вченою радою Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (протокол № 4 від 26.10.2018 р.)*

Рецензенти:

- В. В. Тищенко* — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;
М. С. Шумило — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України

Колектив авторів:

- В. Ю. Шепітько*, д-р юрид. наук, проф. (кер. авт. кол.) — вступ; розділи 1, 2, 4; § 1, 4 розділу 5; § 2, 3, 5 розділу 5 (у співавт.); розділ 6; § 1–8 розділу 7; § 1–3, 7, 9 розділу 8; розділи 9, 10, 12; § 1, 3 розділу 13; § 2 розділу 13 (у співавт.); § 1–5, 7, 8 розділу 14; § 3 розділу 15; розділ 16 (у співавт.); § 4–6 розділу 17; § 1, 3, 5–9, 12 розділу 18; § 4, 10 розділу 18 (у співавт.); § 1 розділу 19 (у співавт.); § 2–5 розділу 19; § 3, 4 розділу 21, § 1–4 розділу 22;
В. А. Журавель, д-р юрид. наук, проф. — § 2 розділу 15;
В. О. Коновалова, д-р юрид. наук, проф. — розділ 3; § 4, 5 розділу 15; § 1–3 розділу 17; § 2 розділу 18; розділ 20; § 1, 2 розділу 21;
В. М. Шевчук, д-р юрид. наук, проф. — § 6 розділу 14;
М. В. Шепітько, д-р юрид. наук, доц. — § 1 розділу 15;
Г. К. Авдеева, канд. юрид. наук, доц. — § 9, 10 розділу 7; § 11 розділу 8; розділ 11;
В. І. Алексійчук, канд. юрид. наук, доц. — § 3 розділу 16 (у співавт.); § 10 розділу 18 (у співавт.); § 1 розділу 19 (у співавт.);
В. В. Білоус, канд. юрид. наук, доц. — § 2, 3, 5 розділу 5 (у співавт.); § 4–6, 8, 10 розділу 8; § 2 розділу 13 (у співавт.); § 1, 2 розділу 16 (у співавт.);
О. Ю. Булукув, канд. юрид. наук, доц. — § 9 розділу 14;
Є. С. Демідова, канд. юрид. наук — § 11 розділу 18;
О. М. Дамашенко, канд. юрид. наук — § 6 розділу 15;
Д. В. Затенацький, канд. юрид. наук — § 10 розділу 14;
О. В. Фунікова, канд. юрид. наук, доц. — § 4 розділу 18 (у співавт.);
В. О. Яремчук, канд. юрид. наук — § 5 розділу 22

Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, К82 В. О. Коновалова та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. – Харків : Право, 2019. – 456 с.
ISBN 978-966-937-505-6
ISBN 978-966-937-542-1 (т. 1)

У першому томі підручника викладено загальнотеоретичні проблеми криміналістики, висвітлено питання криміналістичної техніки та окремих її галузей, розкрито зміст криміналістичної тактики. Поданий матеріал адаптовано до нових навчальних програм юридичних закладів вищої освіти та сучасних вимог.

Розраховано на студентів юридичних спеціальностей закладів вищої освіти, а також може бути корисним аспірантам, викладачам, науковцям та співробітникам органів правопорядку, суддям, адвокатам та іншим юристам.

УДК 343.98(075.8)

§ 3. Правові засади використання криміналістичної техніки.....	47
§ 4. Техніко-криміналістична оснащеність органів досудового розслідування.....	53
§ 5. Технічні засоби профілактики.....	57
<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>63</i>
Розділ 6. СУДОВА ФОТОГРАФІЯ ТА ВІДЕОЗАПИС	64
§ 1. Поняття судової фотографії та її значення.....	64
§ 2. Види та методи судово-оперативної фотозйомки	66
§ 3. Судово-дослідницька фотографія	76
§ 4. Криміналістичний відеозапис.....	77
<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>80</i>
Розділ 7. ТРАСОЛОГІЯ	82
§ 1. Поняття трасології та її значення	82
§ 2. Поняття сліду в трасології. Механізм слідоутворення	83
§ 3. Класифікація слідів.....	85
§ 4. Основи дактилоскопії.....	87
§ 5. Виявлення, фіксація і вилучення слідів рук. Сутність дактилоскопічної експертизи	90
§ 6. Сліди ніг і взуття людини	94
§ 7. Сліди знарядь злочину та інструментів.....	97
§ 8. Сліди транспортних засобів.....	99
§ 9. Криміналістичне дослідження замкальних та запобіжних (контрольних) засобів	100
§ 10. Встановлення цілого за частинами	104
<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>107</i>
Розділ 8. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБРОЇ.....	108
§ 1. Поняття судової балістики та її значення.....	108
§ 2. Криміналістична класифікація вогнепальної зброї та види боєприпасів.....	109
§ 3. Сліди дії вогнепальної зброї, їх види.....	115
§ 4. Поняття криміналістичної вибухотехніки та її значення.....	117
§ 5. Криміналістична класифікація вибухових речовин і вибухових пристроїв	121
§ 6. Сліди, пов'язані з використанням вибухових матеріалів	127
§ 7. Слідчий огляд вогнепальної зброї та слідів її дії.....	129
§ 8. Слідчий огляд у кримінальних провадженнях щодо подій, пов'язаних із використанням вибухових матеріалів.....	131

§ 9. Можливості судово-балістичної експертизи.....	138
§ 10. Можливості вибухотехнічної експертизи	140
§ 11. Криміналістичне дослідження холодної зброї.....	143
<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>148</i>

Розділ 9. ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ.....	149
§ 1. Поняття документа у криміналістиці.....	149
§ 2. Слідчий огляд документів. Сутність техніко- криміналістичного дослідження	155
§ 3. Встановлення змін у документі	157
§ 4. Встановлення слабовидимих та невидимих текстів	159
§ 5. Дослідження залитих і закреслених текстів. Встановлення тексту спалених документів	160
§ 6. Встановлення технічних підробок підписів	161
§ 7. Встановлення підроблення відбитків печаток та штампів	162
§ 8. Дослідження матеріальної частини документів.....	164
<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>165</i>

Розділ 10. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

ПИСЬМА	166
§ 1. Предмет судового почеркознавства. Навик письма та його властивості	166
§ 2. Ідентифікаційні ознаки письма.....	167
§ 3. Підготовка матеріалів для судово-почеркознавчої експертизи	172
§ 4. Методика судово-почеркознавчої експертизи	173
§ 5. Особливості авторознавчого дослідження	175
<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>176</i>

Розділ 11. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

МАТЕРІАЛІВ І РЕЧОВИН (КРИМІНАЛІСТИЧНЕ МАТЕРІАЛОЗНАВСТВО).....	178
§ 1. Сутність, завдання та методи криміналістичного дослідження матеріалів і речовин	178
§ 2. Поняття та класифікація мікрооб'єктів	182
§ 3. Підготовка матеріалів для матеріалознавчої експертизи та можливості окремих її видів	184
<i>Запитання для самоконтролю.....</i>	<i>187</i>